КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА
ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

9 клас
Варыянт 2

Заданне 1. Вядома, парадак павінен быць не толькі ў наваколлі, але і ў паводзінах, адносінах да жыцця. Маральным арыенцірам для людзей могуць лічыцца аўтары беларускай літаратуры, крылатыя словы якіх падказваюць нам напрамак жыцця. Прачытайце выказванні беларускіх мастакоў слова і выканайце фанетычнае заданне: пастаўце знак “+” у патрэбным слупку табліцы.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Як цывілізацыя нішчыць прыроду, так хамы нішчаць грамадства. (У. Рубанаў)

№ п.п.	Пытанні	Так	Не
1	Транскрыпцыя слова *грамадства* [грама́тства] правільная?		
2	У слове *нішчыць* вымаўляецца падоўжаны гук?		
3	У слове *цывілізацыя* колькасць гукаў і літар супадае?		
4	У фразе 3 фанетычныя словы?		
5	У спалучэнні слоў *так хамы* адзін гук санорны, тры гукі – шумныя глухія?		
6	У фразе вымаўляецца 8 мяккіх гукаў?		

Заданне 2. У гарадах і вёсках існуюць аб’екты, якія забяспечваюць іх жыццядзейнасць. Гэтыя аб’екты складаюць гарадскую або вясковую ***інфраструктуру***. Пастарайцеся правільна вызначыць лексічнае значэнне кожнага з інфраструктурных найменняў і спалучыце словы з левага слупка з іх значэннямі ў правым слупку. Адказ запішыце ў наступнай форме: А1Б2В3Г4Д6Е7 (звярніце ўвагу, што адна з назваў лішняя).

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

	Значэнне слова
А	Установа для стацыянарнага лячэння хворых
Б	Установа, якая збірае і захоўвае кнігі і іншыя друкаваныя і рукапісныя творы, прапагандуе і выдае кнігі чытачам
В	Прадпрыемства, памяшканне для гандлю чым-н.
Г	Установа, якая збірае, вывучае, зберагае і выстаўляе для агляду помнікі матэрыяльнай і духоўнай культуры, а таксама прыродазнаўчыя калекцыі
Д	Месца прыпынку цягнікоў і іншых транспартных сродкаў, якія курсіруюць па пэўным маршруце
Е	Прадпрыемства, якое аказвае паслугі па ачышчэнні адзення, тэкстыльных вырабаў

	Аб’ект інфраструктуры
1	бібліятэка
2	станцыя
3	паліклініка
4	бальніца
5	музей
6	хімчыстка
7	крама

А		Б		В		Г		Д		Е	

Заданне 3. Зладзьце добраўпарадкаванне паркавай тэрыторыі па-беларуску, пераклаўшы з рускай мовы назвы неабходных для гэтай справы інструментаў, матэрыялаў і іншыя словы з названай галіны дзейнасці.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

семена		*дёрн*	
совок		*цветник*	
садовые ножницы		*фонарь*	
саженец		*беседка*	
удобрения		*тропа*	
пруд		*усадебный парк*	

Заданне 4. Бадай што самы прыемны вынік добраўпарадкавання тэрыторыі – яе азеляненне. Але высаджванне дрэўцаў не такая простая справа, бо для кожнага з іх, у залежнасці ад пароды, трэба падабраць найбольш спрыяльнае для росту месца. Важна таксама ўлічваць і як розныя віды дрэў могуць ужывацца адно каля другога, і эстэтыку іх агульнай кампазіцыі на адпаведнай тэрыторыі.

Ацаніце прапанаваную вам "тэрыторыю" (табліцу), улічваючы, якая граматычная форма дзеяслова прымеркавана да кожнага слупка. З улікам гэтага падбярыце шэсць патрэбных "дрэўцаў" (граматычных формаў), каб "пасадзіць" іх у пазначаных месцах.

Узор:

	еду		*едзьце*
рабіць		***робіце***	

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

			пачніце
размалоць			
вырыць			
	вазьму		
	адаб'ю		
		даследуеце	

Заданне 5. Добраўпарадкаванне – гэта імкненне не толькі да парадку, але і да міру, ладу, утульнасці, да сувязі пакаленняў і пераемнасці традыцый. Прачытайце ўрывак з нарыса У. Караткевіча "Зямля пад белымі крыламі". Запоўніце табліцу, упісаўшы ў правы слупок словы (словазлучэнне) у адпаведнай граматычнай форме згодна з пазначанымі ў левым слупку іх характарыстыкамі.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

За выключэннем некаторых раёнаў Палесся, беларускую хату ніколі не беляць знадворку, толькі ўнутры.

У нас хату часта будуюць талакою, з тоўстага і смалістага сасновага бярвення. Падлога таксама ***з дошак****. І столь, вядома, таксама дошкавая, зверху, на гары, на яе насыпаецца пілавінне, для цеплыні. Стрэхі раней былі саламяныя або з чароту, які даўжэй служыць, бо, калі страху растрэплюць вятры і дажджы, чарот можна зняць і зноў перакрыць ім хату. І так два ці тры разы. Цяпер гонтавы дах бывае на хаце часцей за ўсё. За ім ідзе шыфер. Чарапіца сустракаецца досыць рэдка.*

Хату заўсёды будуюць вокнамі на вуліцу. Уваход калісь быў адзін, у пераважнай большасці выпадкаў, з двара, а цяпер усё часцей з вуліцы.

1	Член сказа, якім з’яўляецца выдзеленая прыназоўнікава-іменная канструкцыя	
2	Назоўнік I скланення, у якім у давальным і месным склонах адзіночнага ліку пішацца канчатак -Э	
3	Састаўны прыназоўнік	
4	Прыслоўе, утворанае прыставачна-бяссуфіксным спосабам	
5	Дзеяслоў, які мае наступную структуру: прыстаўка, корань, суфікс	
6	Лічэбнік, які змяняецца па родах, ліках і склонах	

Заданне 6. Добраўпарадкаванне горада, несумненна, пачынаецца з ачышчэння. У сувязі з гэтым мы прапануем вам “ачысціць” ад памылак паведамленні, размешчаныя на рэкламных шчытах. Дапамажыце выявіць, патлумачыць і паправіць дапушчаныя памылкі. Улічыце, што сярод прапанаваных могуць быць як сказы з памылкамі, так і правільныя сказы. Калі памылак няма, то напішыце “Няма памылак”.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

№ сказа	Сказ
1	Пакіньце заяўку зараз! Мы звяжамся з вамі ў бліжэйшы час!
2	Кожнае дзіцяці мае права жыць і выхоўвацца ў сям’і.
3	Набывайце толькі ў нас! Вам не давядзецца траціць большую палову заробку, каб набыць мікрахвалевую печ.
4	Сусветны фестываль моладзі збірае маладых юнакоў і дзяўчат Магілёўшчыны.
5	Дакументы для рэгістрацыі можна падаваць не толькі асабіста, але і перасылаць па пошце.
6	Наведвальнікі кафэ могуць пакаштаваць самыя разнастайныя рыбныя далікатэсы.

№ сказа	Тлумачэнне памылкі (пры яе наяўнасці)	Выпраўлены варыянт сказа
1		
2		
3		
4		
5		
6		

Заданне 7. Перакладзіце тэкст на беларускую мову.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Озеленение территорий, согласно техническому кодексу по вопросам озеленения, производится на основании разработанной проектной документации и проекта производства работ с учетом технологических требований и включает ряд последовательных процессов: подготовку территории к озеленению, посадку деревьев и кустарников, создание газонов, цветников, уход за зелеными насаждениями в течение двух лет. *(По материалам интернет-ресурсов.)*

____

____

Уявіце, што Вы трапілі ў Стары Горад, у якім усё так або інакш звязана з літаратурай. Пастарайцеся зразумець яго жыццё. Для гэтага спатрэбяцца веды з тэорыі, гісторыі літаратуры і ўласная творчая фантазія.

Заданне 8. Вы трапляеце на плошчу Тэорыі, дзе на цэнтральнай стэле размешчаны ўрывак з верша Пімена Панчанкі “Горад”. Каб прайсці далей, трэба прааналізаваць гэты ўрывак і адказаць на некалькі пытанняў (звяртайце ўвагу на вылучанае слова / вылучаныя словы ў пытаннях).

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Кожны дом характар мае,
Таямніцы – кожны двор.
Той – балкон свой выстаўляе,
Нібы сківіцу баксёр.

Той – будынак-расплывуха,
Дзе там вокны, дзе ўваход?
Той глядзіць нахабным зухам
На архітэктурны зброд.

Той слановыя калоны
У зямлю навечна ўбіў...
Недагледжаныя клёны
Лістапад абцерабіў.

1976

Пытанне	Адказ
Якую *рыфмоўку* выкарыстаў паэт у першай страфе?	
Які вершаваны *памер* у другой страфе? *Памятайце, што вершаваны памер – гэта не толькі назва стоп, але і іх колькасць (напрыклад, 5-стопны ямб)*	
Які *троп* у наступных радках: “Недагледжаныя *клёны* / *Лістапад абцерабіў*”?	
Ці праўда, што ў другой страфе выкарыстана *анафара*? Калі так, то дакажыце гэта.	
Якія *эпітэты* выкарыстаў паэт у другой страфе?	
У вершы нехта калоны “ў зямлю *навечна* ўбіў”. Які мастацкі прыём (троп) тут выкарыстаны?	

Заданне 9. Ад плошчы Тэорыі разыходзяцца тры вуліцы, названыя імёнамі беларускіх пісьменнікаў. Падпішыце партрэты пісьменнікаў і размясціце пералічаныя гарадскія аб’екты, адзначыўшы нумар кожнага аб’екта ў ячэйцы на адпаведнай вуліцы (улічыце, што ячэек больш, чым аб’ектаў).

*Максімальная колькасць балаў – **6.***

Гарадскія аб’екты:

1. Скульптурная інсталяцыя “Паром на бурнай рацэ”
2. Сувенірная крама “Срэбразвонны ручэй”
3. Студыя прыгажосці “Явар і каліна”
4. Гандлёвы цэнтр “Пад белымі крыламі”
5. Прытулак для жывёл “Лебядзіны скіт”
6. Тэатральная студыя “Паўлінка”
7. Кафэ “Жывая вада”
8. Цэнтр дзіцячай творчасці “Сымон-музыка”
9. Помнік князю Вячку

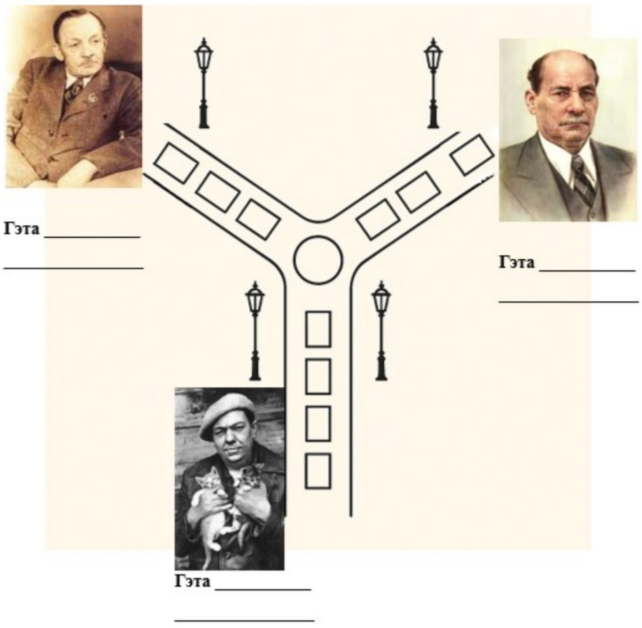

Заданне 10. У Старым Горадзе ёсць парк, названы імем беларускага пісьменніка, чыё 135-годдзе будзе адзначацца ў снежні гэтага года. Пры жыцці выйшаў толькі адзін зборнік гэтага паэта, але яго ўклад у развіццё беларускай культуры цяжка пераацаніць. На жаль, ён пайшоў з жыцця зусім маладым, калі яму не было яшчэ 26 гадоў. Гэта быў паэт “чыстай красы”, які ўславіў у паэзіі беларускую прыроду, гісторыю і культуру.

Здагадаліся? Напішыце, хто гэта, на таблічцы каля ўвахода.

У парку адбываецца літаратурнае свята. Дапамажыце рэжысёру прыдумаць два розныя мерапрыемствы, звязаныя з творамі гэтага пісьменніка, якія Вы вывучалі на ўроках беларускай літаратуры. **Назавіце гэтыя творы і апішыце фармат кожнага мерапрыемства**: што будуць рабіць госці і жыхары горада, як гэтае мерапрыемства звязана са згаданым творам. Каб свята было цікавым, мерапрыемствы не павінны быць аднатыпнымі.

Для афармлення святочнай пляцоўкі **ўспомніце дзве цытаты** з твораў пісьменніка, імем якога названы парк, і **запішыце іх на стэндах з адзначэннем назвы твора**.

Узор выканання задання:

Калі б парк насіў імя Змітрака Бядулі, то адно з мерапрыемстваў было б па адным з яго апавяданняў.

Твор	*Апавяданне “На Каляды к сыну”*
Фармат	*Дыскусійны клуб (дэбаты). Удзельнікі дзеляцца на каманды (абаронцы сына, абвінаваўцы сына). Асноўныя пытанні: “Чаму здарылася трагедыя? Хто вінаваты – сын, які адрокся ад сваіх каранёў, ці грамадства, якое страціла традыцыйную сістэму маральных каштоўнасцей?”*
Сувязь мерапрыемства з творам	*Такі фармат дапаможа глыбей зразумець твор Змітрака Бядулі і праблемы сучаснасці*

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Мерапрыемства 1

Твор	
Фармат	
Сувязь мерапрыемства з творам	

Мерапрыемства 2

Твор	
Фармат	
Сувязь мерапрыемства з творам	

Цытаты